

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ตำบล หมู่บ้าน เป็นหน่วยการปกครองที่เล็กที่สุดและเป็นพื้นฐานใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทยในฐานะเป็นส่วนประกอบของอำเภอและจังหวัด แต่ละตำบล หมู่บ้าน จะมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่มาจากการเลือกของประชาชน เป็นหัวหน้าผู้ปกครองคุ้มครองและประจำอยู่ทุกพื้นที่ ยกเว้นเขตพื้นที่เทศบาลเมืองและเทศบาลนคร โดยได้รับเงินตอบแทนตำแหน่งจากทางราชการ คือ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีอำนาจหน้าที่มาก many ทั้งในการปกครอง และรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนในเขตตำบล หมู่บ้าน รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ และบทบาทตามกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในสมัยก่อนมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น ในสมัยสุโขทัย เรียกว่านายบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ปัจจุบันชาวรัฐบาลเรียก ชื่นตรงต่องนายแคว้น (กำนัน) หรือในกฎหมายเก่าสมัยกรุงศรีอยุธยา บัญญัติไว้ว่า ให้ผู้มีทุกน้ำยักษากิจาริ์ร้ายนำความร้องต่อແweg กำนัน พันทนาบาน เป็นต้น โดยผู้ที่จะเป็นกำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน จะมาจากการแต่งตั้งของผู้ว่าราชการเมือง (อนุชา ไมก์เวส. 2544 : 34)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีความผูกพันกับวิถีชีวิตคนไทยมาหลายนานา นอกเหนือนี้ พิสิษฐ์ บุญช่วง (2544 : 58) ยังกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของการปฏิรูปการปกครอง ที่เกี่ยวข้องกับ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไว้ว่า การปฏิรูปการปกครองระดับตำบล หมู่บ้าน ครั้งสำคัญ เกิดขึ้นเมื่อปี พุทธศักราช 2435 (ร.ศ. 111) โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ โปรดเกล้าฯ ให้หัวหลวงเทศกิจตริจารณ์ (เสียง วิริยศิริ) ไปทดลองตั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ขึ้นที่ kabang ปะอิน อำเภอ bang ปะอิน จังหวัด phrae ศรีอยุธยา โดยมีลักษณะแตกต่างจากเดิมหลายประการ คือ ให้รายฎรพิจารณาเลือกผู้ใหญ่บ้านแล้ว ให้ผู้ใหญ่บ้านเลือกันเองเป็น กำนันแทนการแต่งตั้งโดยผู้ว่าราชการเมืองดังแต่ก่อน ในการปฏิบัติหน้าที่ ก็กำหนดให้มี พลประ โยชน์ ตอบแทนหน้าที่ ค่าเหนยบบข้าที่นารายณ์ เป็นต้น ความมุ่งหมายก็เพื่อให้บุคคลที่รายณ์ได้ออกเข้ามา ได้มีหน้าที่คุ้มครองงานของตำบล หมู่บ้าน

ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เป็นชุด เป็นค่า ให้แก่ทางราชการ ที่จะช่วยสอดส่องดูแลทุกข์ สุข ของรายอุตสาห์ไป ตลอดจนช่วยเร่งรัดภารกิจการและผลประโยชน์ของแผ่นดิน ซึ่งสมควรได้จาก รายอุตสาห์โดยธรรม

ในช่วงปี พ.ศ. 2493-2500 ได้มีการยกระดับความสำคัญให้กับบทบาทของกำนัน และผู้ใหญ่บ้านมากขึ้น โดยมีการแก้ไขเพิ่มอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 นอกจากนี้ทางราชการยังได้ตราพระราชบัญญัติต่างๆ มากมาย ที่เกี่ยวข้องกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งต้องเป็นผู้รักษากฎหมายให้มีเป็นไปตามมาตรฐาน ทำให้อำนาจ หน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครอบคลุมวิถีชีวิตของประชาชนในตำบล หมู่บ้าน เกือบทุกร่อง ตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องน้ำท่วม ฝนตก ฝนແเล้ง เกิดหڑูฟีช โรคไข้ไข้ ฯลฯ ล้วนเป็น หน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องดูแลทั้งล้วน เมื่อจากการปกครองตำบล หมู่บ้าน เป็นการปกครอง ท้องที่ชนบทที่ยังไม่มีลักษณะเป็นชุมชนพอที่จะยกระดับขึ้นให้เป็นการปกครองท้องถิ่นใน รูปแบบโครงสร้างหนึ่งได้ แต่เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครอง และบริหารท้องถิ่นของตนมากขึ้น และเป็นการพัฒนาการปกครองระบบประชาธิปไตยให้ เกิดขึ้นในชนบท รัฐบาลจึงได้จัดตั้งสถาบันตามที่ตั่งประเทศ โดยเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 และแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลายครั้ง จนถึงรูปแบบสถาบันตามที่ตั่งประเทศ โดยเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 สำหรับองค์ประกอบสำคัญของสถาบันตามที่ตั่งประเทศ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้าน ฯลฯ ที่มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานและพัฒนาตำบล โดยมีงบประมาณเพื่อดำเนินการเป็นของตนเองส่วนหนึ่ง และมีอิสระในการดำเนินการพอสมควรถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นนิติบุคคลก็ตาม (พิเศษ บัญชีงบประมาณ ประจำปี พ.ศ. 2544 : 5-6)

ความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อมีกระแส โอลกาภิวัตน์ เกิดขึ้นในสังคมโลก กระแสการเรียกร้องให้กระจายอำนาจการปกครองเริ่มดังขึ้น และในที่สุด ก็ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสถาบันตามที่ตั่งประเทศ พ.ศ. 2537 ซึ่ง การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช 2540 การออกกฎหมายแผน และขั้นตอนการ กระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่นรวมถึงการเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็น เทศบาลตำบล ผลของกฎหมายเหล่านี้ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามายึดบทบาทในการ พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมากขึ้น และยังมีผลให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องพึ่งพาตัวแทน

ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะเห็นว่าการปฏิบัติธุรการปกครองดังกล่าว มีการพัฒนาฯลฯ โดยเฉพาะการยกระดับและให้ความสำคัญกับบทบาทของกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของ ประชาชน ระบบการเมืองการปกครองที่เปิดโอกาสให้พื้นท้องประชาชนทุกหมู่เหล่ามีส่วนร่วม ในการปกครองตนเองในทุกระดับ มีช่องทางในการเสนอความต้องการผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลง ต่างๆ โดยสันติวิธีให้ทุกฝ่ายแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยการประนีประนอม ไม่ใช้ความรุนแรง เน้นหนักการประสานงานกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นมวลชนพื้นฐาน ไว้ด้วยเพื่อเป็นตัวแทนฝ่าย ปกครองชี้นำการแก้ไขปัญหาสังคม ตามแนวทางสันติวิธีและปฏิเสธการใช้ความรุนแรงทุก รูปแบบ (พลากร ศุวรรณรัตน์, 2544 : 10)

คณะกรรมการฯ ได้มีมติเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2546 ส่งเรื่องการปรับปรุงประสิทธิภาพ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ โดยมีเลขานุการสถานบันพระภกเกล้า เป็นประธาน ผลการศึกษามีข้อ ปรับปรุง ดังนี้ ปรับปรุงบทบาท ภารกิจ อำนาจ และหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้ชัดเจน หมายความกับสถานการณ์ปัจจุบัน ไม่ซ้ำซ้อนกับอำนาจหน้าที่ของ อบต. เปลี่ยนวิธีการเข้าสู่ ตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จาก “การเลือก” เป็นระบบสรรหากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยคณะกรรมการฯ ฝ่ายคือ ผู้แทนส่วนราชการ ผู้แทนภาคประชาชน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนเท่าๆ กันทำหน้าที่ กลั่นกรอง

เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้เสนอ ขอแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ต่อคณะกรรมการฯ เรื่อง การ ปรับปรุงประสิทธิภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน การปรับปรุงบทบาท และระบบของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในหลายประเด็น อาทิเช่น ฐานะหรือสถานภาพ ความจำเป็น หน้าที่ การเข้าสู่ตำแหน่ง หรือวิธีการสรรหาวาระ ในการดำรงตำแหน่ง สวัสดิการ เป็นต้น และจากข้อเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติลักษณะ ปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ในครั้งนี้ทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนทั่วไป เกิดความสัมสโนหลายประการ โดยเฉพาะประเด็นการปรับปรุงวิธีสรรหากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่ง จะดำเนินการโดยให้นายอําเภอประชุมรายภูริในตำบล หมู่บ้าน เลือกกรรมการสรรหากาคประชาชน และผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายละ 3 คน นายอําเภอแต่งตั้งภาคราชการ 3 คน รวม 9 คน มาประชุมตรวจสอบ ความประพฤติและคุณสมบัติ แล้วลงคะแนนเลือก ผู้สมควรเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เสนอผ่าน นายอําเภอ ส่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งต่อไป ส่วนตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ให้ผู้ใหญ่บ้าน

ประชุมเลือกกำนัน英勇 ซึ่งในระบบเดิมนี้การเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กดหมายกำหนดให้การเลือก กำนัน จะต้องให้รายภูรที่มาลงคะแนนเสียงส่วนมากเลือกผู้ใด ให้ถือว่าผู้นั้นเป็นกำนัน และให้ นายอำเภอรายงานไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อออกหนังสือสำคัญไว้เป็นหลักฐาน ส่วนการเลือก ผู้ใหญ่บ้าน กดหมายกำหนดให้นายอำเภอเป็นประธาน พร้อมด้วยกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในตำบล นั้น อายุตั้งแต่ 1 คน ประชุมรายภูรในหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติที่จะเลือกผู้ใหญ่บ้าน โดยวิธีลับหรือ เปิดเผยก็ได้ เมื่อเลือกผู้ใดแล้วถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอจะรายงานไปยังจังหวัด เพื่อ ออกหนังสือสำคัญไว้เป็นหลักฐาน ทั้งนี้ จากการที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีการสรรหา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครั้งนี้ยังทำให้กรรมการปักครอง กระทรวงมหาดไทย ออกแบบสำรวจความคิดเห็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนทั่วไปที่มีต่อการปรับปรุงบทบาทและระบบของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูล ที่เป็นประโยชน์สำหรับประกอบการพิจารณาพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต่อไป (ที่ทำการปักครองจังหวัดหนองคาย. 2547 : 1 -3) หลังจากนี้ นโยบายการเปลี่ยนแปลงวิธี การสรรหา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ของกระทรวงมหาดไทย ถูกนำเสนอต่อสาธารณะและได้ถูกวิจารณ์ จากสาธารณะ ทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและที่ไม่เห็นด้วย ประมาณ รุ่นเส้า (2547 : 12) รัฐมนตรี ชี้ยว่า การกระทรวงมหาดไทย ก่อตัวว่า ตนเป็นผู้ดูแลภาระในการเสนอเรื่องการคัดสรร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ออกจากที่ปัจจุบัน รัฐบาลวางแผนบทบาทของ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่ไม่ใช่นักปักครอง หรือนักการเมืองท้องถิ่น มาเป็นผู้บริหาร เมื่อบทบาทของ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เปลี่ยน การเข้าสู่ ตำแหน่งการประเมินก็ต้องเปลี่ยน ซึ่งตรงนี้ต้องทำความเข้าใจกับประชาชนและเชื่อว่าจะสามารถ ทำความเข้าใจได้ และหลังจากทำความเข้าใจแล้วก็จะนำเรื่องนี้กลับเข้า ครม. อีกครั้ง

ซึ่งในปัจจุบันกรรมการปักครอง กระทรวงมหาดไทย ยังคงศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อ ประกอบการพิจารณาเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติลักษณะปักครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ต่อ ครม.

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาในวิธีการสรรหา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามแนวคิดของกรรมการปักครอง กระทรวงมหาดไทย เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นของประชาชน ในอำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ต่อการปรับปรุงวิธีการสรรหา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งผลการวิจัย ในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลในการนำข้อมูลไปประกอบการพิจารณาปรับปรุงวิธีการ สรรหา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนอ่ำเภอบึงกุพาร์ จังหวัดหนองคาย ต่อการปรับปรุงวิธีการสรรหารากันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน
- เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนอ่ำเภอบึงกุพาร์ จังหวัดหนองคาย ต่อการปรับปรุงวิธีการสรรหารากันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน จำแนกตามเพศ อายุ อาร์ชิพ และระดับการศึกษา
- เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะของประชาชนอ่ำเภอบึงกุพาร์ จังหวัดหนองคาย ต่อการปรับปรุงวิธีการสรรหารากันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน

สมมุติฐานการวิจัย

- ความคิดเห็นของประชาชนอ่ำเภอบึงกุพาร์ จังหวัดหนองคาย ต่อการปรับปรุงวิธีการสรรหารากันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน อยู่ในระดับปานกลาง
- ประชาชนอ่ำเภอบึงกุพาร์ จังหวัดหนองคาย ที่มี เพศ อายุ อาร์ชิพ และการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปรับปรุงวิธีการสรรหารากันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน อ่ำเภอบึงกุพาร์ จังหวัดหนองคาย แตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนอ่ำเภอบึงกุพาร์ จังหวัดหนองคาย ต่อการปรับปรุงวิธีการสรรหารากันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาวิจัย ดังนี้

- พื้นที่ในการศึกษาวิจัย อ่ำเภอบึงกุพาร์ จังหวัดหนองคาย
- ด้านประชากร คือ ผู้มีสิทธิเลือกกำกันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีอายุ 18 ปี ขึ้นไป และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน เขตอ่ำเภอบึงกุพาร์ จังหวัดหนองคาย จำนวน 1 คน/ครัวเรือน จำนวนรวมทั้งสิ้น 21,649 ครัวเรือน
- กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้มีสิทธิเลือกกำกันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีอายุ 18 ปี ขึ้นไป และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน เขตอ่ำเภอบึงกุพาร์ จังหวัดหนองคาย ที่ได้จากการคำนวณหาจากสูตรของทาโร่ ยามานะ (Taro Yamane, 1973 : 727) จำนวน 393 ครัวเรือน ครัวเรือนละ 1 คน รวม 393 คน

4. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

4. 1 ตัวแปรอิสระ (Independent variables) จำนวน 4 ตัวแปร คือ เพศ อายุ อาชีพ และ การศึกษาของประชาชนในเขตอ济าเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย
4. 2 ตัวแปรตาม (dependent Variable) คือความคิดเห็นของประชาชน อ济าเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ต่อการปรับปรุงวิธีการสร้างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หมายถึง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน
2. วิธีการสร้างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หมายถึง วิธีการหรือรูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่กรรมการปักโครง กระทรวงมหาดไทย เสนอต่อคณะกรรมการรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547 โดยเสนอเปลี่ยนแปลงการเข้าสู่ตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จากการให้ประชาชน เลือกโดยตรง มาเป็นวิธีการสร้างฯ โดยให้นายอ济าเภอบรษัทรายภูริ ภาคละ 3 คน นายอ济าเภอแต่งตั้งภาระการ 3 คน รวมเป็น 9 คน มาประชุมเลือกผู้สมควรเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เสนอผ่านนายอ济าเภอส่งต่อ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งต่อไป
3. ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางด้านความรู้สึกหรือเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งเกิดจากการประเมินผลสิ่งนั้นหรือเหตุการณ์นั้น โดยมีอารมณ์ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อม ในขณะนั้น เป็นพื้นฐานการแสดงออก ซึ่งอาจจะถูกต้องหรือไม่ก็ตาม อาจจะ ได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่นก็ได้ ความคิดเห็นนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา การแสดงความคิดเห็นอาจทำด้วยคำพูดหรือการเขียนก็ได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ข้อเสนอแนะของประชาชนอ济าเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ต่อการปรับปรุงวิธีการ สร้างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และข้อเสนอที่กรรมการปักโครง กระทรวงมหาดไทย สามารถนำไปเป็นแนวทางในการที่จะเสนอแก้ไขปรับปรุงวิธีการ ได้มาซึ่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่อไป